

RAPORTUL NAȚIONAL DE DEZVOLTARE UMANĂ
2015/2016

*Empowered lives.
Resilient nations.*

REPUBLICA MOLDOVA

INEGALITĂȚI ÎN DEZVOLTAREA UMANĂ

Rezumat

Raportul Național de Dezvoltare Umană 2016 "Inegalități în dezvoltarea umană" este o publicație independentă elaborată la comanda PNUD Moldova de IDIS "Viitorul".

Copyright ©2017

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) în Republica Moldova
Strada 31 august 1989, 131, Chișinău, MD-2012, Republica Moldova

Toate drepturile rezervate. Reproducerea, stocarea într-un sistem computerizat sau transmiterea parțială sau integrală a acestei publicații sub orice formă sau prin orice mijloace, electronice, mecanice, prin fotocopiere, înregistrare sau în alt mod, fără permisiunea prealabilă în formă scrisă, sunt interzise.

Analiza și recomandările de politici din prezentul raport nu reflectă neapărat punctul de vedere al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, al Comitetului Executiv al PNUD sau al statelor membre ale ONU. Raportul este o publicație independentă, realizată la comanda PNUD și reprezintă rezultatul eforturilor comune ale unei echipe de consultanți, consilieri și autori eminenți, coordonate de Grupul consultativ.

REZUMAT

al RAPORTULUI NAȚIONAL DE DEZVOLTARE UMANĂ
2015/2016

REPUBLICA MOLDOVA

Inegalități în dezvoltarea umană

Echipa de elaborare

a Raportului Național de Dezvoltare Umană 2015/2016

Institutul pentru Dezvoltare și
Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

Viorica Antonov, lideră de echipă și expertă, piața muncii

Igor Munteanu, expert politic și statul de drept

Dorin Vaculovschi, expert economic

Dumitru Alaiba, expert economic

Valeriu Sainsus, expert procese demografice

Victor Parlicov, expert energie și utilități

Erica Zucec, expertă gender

Mariana Iațco, expertă migrație

Rodica Gramma, expertă sănătate publică

Viorica Goraș-Postică, expertă educație

Natalia Albu, expertă securitate

Maria Vreșiș, statisticiană

Vasile Cantarji, sociolog

Recenzenți:

Veaceslav Negruță, expert independent, economie și finanțe

Victor Lutenco, expert independent, politici sociale și de gen

Elena Danilova-Cross, Ben Sley (Regional Istanbul Hub – UNDP)

Coordonatorii PNUD Moldova

Alexandru Oprunenco, specialist în politici, Unitatea de politici PNUD

Dumitru Vasilescu, manager de proiect PNUD

Redactori

Ediție alcătuită, coordonată și îngrijită de **Viorica Antonov**

Redactor de ediție română **Nicolae Misail**

Infografice: **Ana-Maria Veverița, Tatiana Parvan**

Aspect și design: **Dragoș Popa**

Sumar executiv

Trăim într-o societate care încă mai este adeptă a unor valori patriarhale, care se confruntă cu inegalități economice, sociale, politice. Inegalitățile și diferențele pe care societatea moldovenească le absoarbe își au originea în: schimbările instituționale cum ar fi trecerea de la comunism la democrație cu rămășițe sovietice îndoctrinate în conștiința societății și în mentalitatea politicului; tranziția de la economia planificată la cea de piață și antreprenariat, cu efecte atât adverse asupra bunăstării populației (crize, furturi, ilegalități și corupție), cât și stimulative (aparitia noilor tehnologii și impactul lor asupra specializării forței de muncă, provocările de ordin global ca sărăcia, excluderea socială, marginalizarea, migrația, lipsa locurilor de muncă, privarea etc.). Inegalitățile însă nu sunt doar expresia unor curenți ale proceselor instituționale sau ale unora dintre efectele fenomenelor social-economice, dar și rezultatul implementării incorecte a politicilor, deoarece inegalitățile își au originea inclusiv în distribuția inegală a oportunităților, când nu oricare dintre membrii societății are acces la putere și justiție, la servicii de calitate în educație, pe piața muncii, la sănătate, comunicații, utilități etc. Toate aceste inegalități generează apariția diferențelor de gen, sociale, diferențe de venituri etc. Și dimpotrivă, asigurarea principiului egalității de șanse, accesului egal și crearea cât mai multor oportunități de dezvoltare a capitalului uman menține o participare plină a fiecărei persoane la viața societății.

Ca urmare a prezentelor constatări, **scopul** Raportului Național de Dezvoltare Umană (RNDU) 2015/2016 este de a identifica și de a examina care sunt inegalitățile, atât în termeni de venituri, cât și non-venituri, ce amenință dezvoltarea durabilă a țării și au efecte negative asupra bunăstării populației. Respectiv, au fost efectuate analize de ordin economic, social, politic, juridic și de securitate pentru a identifica inegalitățile și de a vedea cum interacționează acestea cu alte procese din societate.

Prezentul Raport Național de Dezvoltare Umană 2015/2016 constituie o sinteză a situației în diverse sectoare privind problema inegalităților în materie de venituri și non-venituri, grupându-le în economice, sociale și politice. De asemenea, RNDU contribuie la sensibilizarea și conștientizarea societății în vederea reducerii inegalităților prin readucerea subiectului pe agenda politică a decidenților cu un set de recomandări.

Metodologia adoptată pentru elaborarea acestui Raport se rezumă la colectarea și analiza datelor de la diverse instituții și actori sociali în cadrul unor consultări publice, a examinării studiilor și rapoartelor anterioare în domeniul respectiv, precum și a prezentării periodice a rezultatelor obținute la fiecare etapă de elaborare a raportului membrilor Consiliului Consultativ.

În calitate de **puncte de reper** ale RNDU 2015/2016 au servit Agenda 2030 a ONU, în special atingerea **Obiectivului 10 privind reducerea inegalităților**, precedentele Rapoarte Naționale de Dezvoltare Umană, precum și numeroase surse analitice ce au permis formarea bazei conceptuale și explicația proceselor de referință în cadrul actualului Raport.

Mesajul principal al Raportului are menirea de a convinge că dezvoltarea umană poate fi atinsă prin reducerea inegalităților cu eficientizarea politicilor de incluziune socială și combatere a sărăciei, cu stimulente pentru demararea și dezvoltarea afacerilor, prin promovarea unei legislații privind asigurarea egalității de șanse care să urmărească eliminarea practicilor discriminatorii în toate sferile societății și prin politici social-economice bazate pe oportunități egale ce ar spori potențialul capitalului uman și investițional.

Structura RNDU 2015/2016 se constituie din patru capitole coerente, în care sunt analizate date primare și secundare privind inegalitățile din diverse sectoare. **Capitolul I** aduce în atenția beneficiarilor aspectul inegalităților în dezvoltarea umană, pune în evidență sinteza indicatorilor principali privind dezvoltarea umană și inegalitățile. Iar pentru a explica originea schimbărilor din societate ce au contribuit la apariția inegalităților, în capitol se examinează conceptul de inegalitate și derivatele ei esențiale ca sărăcia, marginalizarea și excluderea socială, re-distribuția inegală. În capitol regăsim de asemenea o distincție importantă între inegalitățile economice, sociale și politice, readucându-se totodată în atenția cititorului evoluțiile recente din domeniul macroeconomic și analizându-se principalii factori care au afectat ritmul optimist al dezvoltării economice în perioada de referință.

Capitolul II examinează cauzele și motoarele inegalităților economice, cu trecere în raport a dimensiunii economice a inegalităților în venituri ale populației și estimarea ratelor ridicate ale sărăciei. Capitolul face referință la analiza premiselor ce au generat apariția inegalităților economice, cum ar fi procesele de privatizare, migrația forței de muncă, șomajul, ocuparea informală, antrenarea episodică a forței de muncă în sectorul agricol, corupția. Capitolul analizează de ase-

menea inegalitățile de gen privind câștigurile salariale, accentuându-se importanța antreprenoriatului pentru dezvoltarea autonomiei financiare a femeilor. Iar ca urmare a necesității dezvoltării antreprenoriatului în rândul femeilor, Raportul readuce în atenția publicului importanța reformei climatului de afaceri în reducerea barierelor birocratice deschiderea unei afaceri și derapajelor funcționarilor responsabil de acest segment al economiei.

În capitolul III autorii operează cu noțiunea **inegalitate socială** și examinează cauzele inegalităților constatate. Capitolul continuă cu identificarea și analiza inegalităților sociale de ordin demografic și ocupațional, ca urmare a fenomenului migrației externe și interne, precum și relația lor cu inegalitățile economice. Întrucât speranța de viață este în strânsă legătură cu creșterea economică, având un impact considerabil asupra condițiilor de trai și a stării de sănătate a populației, acest capitol conține și o analiză a situațiilor de inegalitate privind accesul la servicii de sănătate, la utilități (în special la apă potabilă și canalizare). Iar faptul că inegalitățile sociale sunt generate de fenomene de ordin social și de oportunități inegale, în capitol se analizează și relația inegalităților cu accesul la servicii de educație, la piața muncii, la servicii digitale.

În sfârșit, în **capitolul IV** sunt analizate **inegalitățile politice**, care afectează calitatea democrației și libertăților fundamentale, perspectiva de a trăi în demnitate, acestea, la rândul lor, având un impact esențial asupra dezvoltării umane. În capitolul sunt analizate cauzele și modelul („*pattern-ul*”) inegalităților politice în Republica Moldova, cu referire la respectarea celor mai importante aspecte, ce dau valoare democrației unui stat, precum reprezentarea politică a femeilor, toleranța în societate față de grupurile vulnerabile și excluse, integritatea politică. Drept urmare, în capitol regăsim atât analiza inegalităților privind accesul cetățenilor la justiție și informație, cât și efectele corupției din sistem. În scopul redării întregului spectru al inegalităților politice, în capitol sunt de asemenea cercetate, în termeni rural-urban, inegalitățile regionale din perspectiva guvernării locale. Capitolul se încheie cu analiza dimensiunii inegalităților pe verticală și orizontală în asigurarea securității umane, ca element de bază al unei dezvoltări durabile a țării.

Ultima secțiune din RNDU 2015/2016 include un **set de recomandări** ce ar putea sta la baza politicii Guvernului privind reducerea inegalităților, incluziunea socială, creșterea economică și, prin urmare, asigurarea unei dezvoltări umane durabile cu participarea societății civile.

În cele ce urmează prezentăm *constatările principale* ale acestui Raport:

- Inegalitățile sociale se divizează în două aspecte: în materie de venituri și non-venituri. **Inegalitățile în materie de venituri** sunt, de regulă, de natură economică și sunt generate de diferențele existente în rândul populației apărute ca urmare a unui șir de factori, cum ar fi, de exemplu, practicile discriminatorii pe piața muncii (în funcție de sex, vârstă, apartenență etnică), salariile în stagnare, șomajul, oportunitățile inegale în educație și în inserție pe piața muncii ș.a. **Inegalitățile în venituri salariale** rezidă în diferențele de pregătire profesională, educație și instruire, performanțele obținute la locul de muncă, dar și în segregarea de gen. **Inegalitățile în materie de avere** își găsesc expresie în distribuția inegală a activelor în cadrul unei societăți, unde cea mai mare parte de avere este concentrată în mâinile unor indivizi bogați, restul fiind împărțită între celelalte pături sociale mult mai numeroase.
- **Inegalitățile în materie de non-venituri** în rândul populației sunt generate de fenomene ca marginalizarea, excluderea socială, ignorarea politică, discriminarea, segregarea, insecuritatea, care își au originea atât în incorectitudinea politicilor de incluziune, dis-
- tribuire și reintegrare, cât și în accesul inegal al populației la bunuri, servicii și oportunități de dezvoltare și participare la viața societății. **Inegalitățile în materie de non-venituri** mai sunt generate și de excluderea economică a indivizilor, de discriminarea determinată de existența unor stereotipuri, prejudecăți și percepții eronate despre oameni în societate.
- Prezența stereotipurilor, prejudecăților în societate denotă imperativul prevenirii stigmatizării și discriminării persoanelor după apartenența lor etnică, religioasă, lingvistică, sexuală, politică, culturală, economică etc. **prin prisma politicilor care garantează egalitatea oportunităților de acces** a populației la educație, pe piața muncii, în viața economică, în sfera politică etc.
- **Garantarea dimensiunii echității sociale** prin prisma politicilor de egalitate a oportunităților de acces diminuează distanța socială dintre indivizi, inclusiv distanța dintre posibilitățile lor financiare și opțiunile de valorificare a bunurilor și serviciilor în societate. Respectiv, **politica oportunităților egale pentru toți și tratamentul egal**, indiferent de rasă, vârstă, apartenența religioasă, dizabilități, opinii politice, sex etc. în accesul la educație, pe piața muncii, în viața economică, în sfera politică etc. încurajează soluționarea inegalității în venituri ale populației și contribuie la creșterea bunăstării ei.

Principalele constatări privind INEGALITĂȚI ÎN MATERIE DE VENITURI

DEZVOLTARE

Regiunile țării sunt de 4-4,5 ori mai subdezvoltate decât mun. Chișinău. La nivel regional, PIB pe cap de locuitor ajustat la paritatea puterii de cumpărare (PPC), cu excepția mun. Chișinăului, este strigător de mic: municipiul Chișinău (4.2193 USD, poziția 94-95 în topul mondial), RD Nord (3.151 USD, poziția 149-150), UTA Găgăuzia (2.890 USD, poziția 154-155). RD Sud (2.768 USD, poziția 157-158), iar RD Centru (2.587 USD, poziția 158-159).

Pe fundalul inegalităților economice, atât după venituri, cât și după cheltuieli, între populația din mediul rural și cea din mediul urban, pe parcursul ultimilor ani, gradul de inegalitate înregistrează o tendință stabilă de descreștere: coeficientului Gini, principalul indicator al inegalității veniturilor, în 2015 a constituit 0,253 și s-a micșorat cu 5,5% comparativ cu anul 2014.

Această tendință de scădere a fost compromisă, într-un fel, de criza din sistemul bancar prin dispariția unei sume de circa 13% din PIB, lovind în nivelul de trai mediu al celei mai mari părți din populația țării, deprecierea leului și procedura de insolvență pentru 3 banci importante. prin atacul concertat al unor rețele criminale transnaționale.

VENITURI ȘI CHELTUIELI

Intensificarea proceselor migrației de muncă au generat și o creștere a transferurilor bănești care alcătuiesc sunt în prezent o sursă semnificativă pentru bugetul gospodăriilor. În medie, în 2015 acestea au constituit 17,4% din totalul veniturilor gospodăriilor casnice, inclusiv, 11,8% în mediul urban și 23,4% în mediul rural.

Cele mai mari salarii sunt caracteristice pentru municipiul Chișinău, pe când cele mai mici, respectiv, pentru zona economică Sud, ceea ce indică și o dezvoltare neuniformă a zonelor economice din Republica Moldova. În 2014 diferența dintre salariul mediu lunar brut din municipiul Chișinău și zona economică Sud a fost de circa 28%.

Din punctul de vedere al sexelor, inegalitatea veniturilor este cauzată în primul rând de oportunitățile inegale în carieră și implicarea în activități domestice. Deși femeile reprezintă jumate din forța de muncă a țării (populația activă, conform datelor BNS), acestea sunt concentrate în domeniul de activitate cu o remunerare mai scăzută. 7 din 10 locuri de muncă din administrație publică, învățământ și sănătate sunt ocupate de femei (78%). 6 din 10 locuri de muncă - în comerț și activități hoteliere sau restaurante.

În 2015 populația urbană a avut cheltuieli lunare cu aproximativ 43,5% mai mari decât populația rurală, ceea ce a determinat ca ponderea consumului alimentar în totalul cheltuielilor să fie mult mai mare în mediul rural decât în mediul urban - 44,8% față de 39,6%.

RISUL SĂRĂCIEI

Pe fundalul creșterii veniturilor populației nivelul sărăciei înregistrează o tendință stabilă de reducere. În ultimii 5 ani acesta s-a diminuat de circa 2 ori, astfel încât rata sărăciei în 2015 a constituit 9,6%. Unul dintre cele mai vulnerabile grupuri ale populației afectate de riscul sărăciei sunt pensionarii. Rata sărăciei în gospodăriile casnice conduse de pensionari a constituit 14,6%, ceea ce este de 1,3 ori mai mult decât media națională. Vulnerabilitatea acestei categorii de persoane este generată de mărimea mică a pensiilor, care reprezintă principala sursă de venit pentru acest grup al populației.

- Un segment important în asigurarea oportunităților egale prin politici și programe naționale trebuie să constituie *investițiile continue în educație*, lipsa cărora frânează formarea de capital uman și încetinește creșterea economică. Investițiile în antrenarea capacităților capitalului uman însă reprezintă baza creșterii productivității muncii.
- Sărăcia și veniturile mici ale populației rurale reduc șansele de acces la servicii de calitate. Accesul inegal al populației la servicii de calitate se constată prin diferențele foarte mari la nivelul dotării cu infrastructură (asistență medicală, apă potabilă și canalizare ș. a.), precum și prin diferențele foarte mari la nivelul costurilor de prestare a serviciilor (energie electrică și gaze naturale).
- Cele mai sărace pătri ale populației cheltuiesc în medie până la 15% din venitul disponibil pentru a-și permite servicii de alimentare cu apă potabilă și canalizare de standard minim, pentru care costurile sunt prea mari. Iar calitatea proastă a drumurilor rurale și transportul limitat influențează negativ accesibilitatea populației rurale la serviciile medicale de primă necesitate. În același timp, lipsa investițiilor în infrastructura spitalicească indică anumite inegalități pentru locuitorii diferitelor regiuni de a primi asistență medicală primară la timp.
- *Accesul inegal al populației la infrastructură* este considerat un factor care afectează ocuparea în special non-agricolă în mediul rural. Iar infrastructura de proastă calitate la nivel local impune anumite constrângeri de dezvoltare a sectorului de afaceri. Toate acestea reduc șansele pentru crearea noilor locuri de muncă la nivel local și conduc la creșterea fluxurilor de mobilitate internă a forței de muncă din comunitățile fără o infrastructură dezvoltată spre cele cu o infrastructură dezvoltată, care au servicii de primă necesitate, cum ar fi cele sociale.
- Dezvoltarea infrastructurii serviciilor este strategic importantă atât pentru creșterea economică, cât și pentru asigurarea unui control al stării de sănătate a populației, în special în mediul rural. Iar starea de sănătate ține direct de accesul populației la apă potabilă și sanitație. Lipsa rețelelor de canalizare și prezența fântânilor afectate mărește pericolul latent al bolilor cauzate de consumul apei în rândul populației.
- Dacă calitatea educației determină în mare măsură calitatea vieții și creează oportunități pentru creșterea profesională, toți elevii trebuie să beneficieze de acces la școli cu un sistem centralizat de alimentare cu apă și bloc sanitar în încăpere. Așa încât calitatea apei potabile și condițiile igienice din instituțiile de învățământ să nu mai fie un impediment în evoluția sănătoasă a copiilor, viitoarele resurse umane ale țării.
- Accesul egal la educație garantează formarea comunităților economice, politice și social-culturale ale țării, în timp ce accesul inegal limitează participarea cetățenilor în rezolvarea problemelor societății, ceea ce știrbește cu desăvârșire din calitatea democrației. Asigurarea dreptului la educație și a egalității de tratament pentru toți la nivelul politicilor naționale facilitează o participare echilibrată pe piața muncii atât a femeilor, cât și a bărbaților, ceea ce înseamnă că atât femeile, cât și bărbații au aceleași responsabilități și șanse de avansare în carieră, aceleași oportunități de venituri egale pentru munca de valoare egală.

- Accesul egal atât al femeilor, cât și al bărbaților la procesul decizional influențează pozitiv soluționarea asimetriilor sociale și economice la nivel de societate și constituie un impuls important în promovarea acțiunilor de politici adresate incluziunii sociale și reducerii sărăciei, inegalităților în materie de venituri și non-venituri, mai jucând și un rol important în promovarea activităților de întreținere și îmbunătățire a infrastructurii serviciilor de sănătate, educaționale, culturale, în special, din mediul rural.
- Inegalitățile politice discriminează, fie prin prejudecăți, stereotipuri ori stigme, fie prin segregări multiple, considerate deseori silențioase (silent segregation). Cele mai mari provocări din domeniu sunt: gradul redus de responsabilitate a agențiilor/instituțiilor publice pentru realizarea egalității politice, capacități reduse de a înțelege și a formula politici adecvate, un mecanism foarte slab de monitorizare și responsabilizare a instituțiilor publice pentru realizarea egalităților politice.
- Inegalitățile politice afectează calitatea democrației și libertăților fundamentale și perspectiva oportunității unui trai în demnitate, știrbind din imaginea bunei guvernări printr-o participare redusă a cetățenilor în procesul decizional, prin marginalizarea diverselor categorii/grupuri de oameni, prin gradul redus de transparență privind procesele politice și deciziile luate. Inegalitățile politice conduc la fracturări ale coeziunii umane, creând forme sistematice și complexe de abandon, de ignorare ori de prejudiciere intenționată a drepturilor politice, a libertăților, a nevoii de progres social și economic pentru indivizi și grupuri social-vulnerabile. Iar justiția inegală impune costuri mai mari pentru cei marginalizați și zădărnicește incluziunea acestora.
- Nivelul de corupție sporește inegalitatea veniturilor, sărăcia și reduce creșterea economică, progresivitatea sistemului fiscal, nivelul și eficiența cheltuielilor sociale, formarea capitalului uman, precum și perpetuează distribuția inegală a puterii.
- Lipsa unei democrații consolidate și escaladarea fenomenului corupție evidențiază faptul că factorii interni au o importanță deosebită în asigurarea securității naționale, precum și securității umane. Acești factori se referă la caracterul și calitatea instituțiilor politice, care sunt obligate să sporească gradul de securitate la nivel de individ și la nivel național. Însă ceea ce se constată este faptul că insecuritatea politică, insecuritatea personală și insecuritatea comunitară alimentează, în mare parte, inegalitățile privind asigurarea securității umane pe ambele maluri ale Nistrului. Respectiv, existența conflictului nesoluționat contribuie la distribuția inegală a veniturilor, accesul inegal la serviciile de sănătate, educație și nutriție, inclusiv accesul la justiție a populației pe malul stâng al Nistrului. Acești factori de insecuritate umană evidențiază anumite inegalități pe orizontală și pe verticală, determinate în mare parte de lipsa controlului teritoriului din stânga Nistrului.
- Motorul esențial al reducerii inegalităților în funcție de venituri rezidă în promovarea de politici la nivel de țară care să asigure grupurilor sociale cu venituri mai mici un mod egal de oportunități economice (în afaceri, pe piața muncii, în comerț etc.) comparativ cu grupurile cu venituri mari. Acest deziderat implică politici care vizează o creștere a gradului de responsabilizare a agenților economici, diversilor actori sociali și întreprinderilor de stat privind incluziunea în câmpul muncii a grupurilor marginalizate, inclusiv a minorităților etnice, persoanelor cu dizabilități, emigranților reîntorși acasă, tinerilor fără experiență etc. Iar inegalitatea salarială de gen poate fi lichidată prin consolidarea unui mecanism de monitorizare a implementării dreptului la plată egală pentru muncă egală și respectării criteriilor de diferențiere a salariilor în afara oricăror forme de discriminare prin împuternicirea instituțiilor active privind respectarea legislației muncii și a nediscriminării.
- Motorul esențial al reducerii inegalităților în funcție de non-venituri rezidă în depășirea obstacolelor ce țin de prejudecăți și stigmatizarea diverselor grupuri sociale în societate prin politici ce ar garanta tuturor acces egal de participare la viața socială (servicii sociale, culturale, educaționale, angajare etc.) și politică a țării (participare la vot, în procesul de luare a deciziilor publice), la justiție și instituții publice, ceea ce ar garanta, aceleași libertăți și dezvoltarea unei democrații participative și reprezentative.

Principalele constatări privind **INEGALITĂȚI** **ÎN MATERIE DE NON-VENITURI**

EDUCAȚIE

Sistemul educațional din țară oferă o gamă redusă de oportunități favorabile de dezvoltare intelectuală, fizică, culturală pentru copiii cu nevoi speciale, în prezent, din 1.340 de Instituții, doar 77 au fost dotate cu rampe de acces și grupuri sanitare speciale.

O inegalitate vizibilă se menține în ceea ce privește participarea populației la educație după niveluri de instruire - profesional-tehnic și superior. Astfel, ponderea cea mai mare de 64% sau 81,7 mii de studenți din totalul de 128,2 de mii sunt concentrați în învățământul superior, comparativ cu cel profesional-tehnic, care constituie per total 36% sau 46,5 mii de elevi.

Se înregistrează o rată de ocupare globală de 42% formată din totalul persoanelor angajate ce au vârsta de 50-59 ani (27%) și, respectiv, de peste 60 de ani (15%), comparativ cu o rată globală de 58% formată din totalul cadrelor didactice angajate ce au vârsta sub 30 de ani (12%), 30-39 ani (21%) și 40-49 ani (25%).

SĂNĂTATE

Calitatea condițiilor în care se prestează serviciile medicale diferă de la un raion la altul, în special cel urban în comparație cu cel rural, indicând anumite inegalități pentru locuitorii diferitelor regiuni de a beneficia de asistență în condiții conform standardelor.

Peste 50% din capacitatea specializată și spitalicească este concentrată în Chișinău, ceea ce indică posibilități mai reduse a populației rurale de a avea acces echitabil la aceste servicii. Populația din regiunile rurale are șanse mult mai mici de a beneficia de servicii de diagnostic și tratament prin echipamente și utilaje performante. Se constată o insuficiență de la 40% la 90% a echipamentului necesar pentru asistența medicală primară (AMP) conform standardelor.

Inegalități există privind asistența medicală primară. Conform normativelor este fixat criteriul de 1 medic de familie la 1.500 populație (6,6 medici la 10.000 locuitori) și 13,2 asistenți ai medicului de familie în localități urbane la 10.000 locuitori, în localități rurale - de la 13,2 până la 19,8 la 10.000 populație. La nivel de țară se constată 4,8 medici de familie la 10.000 locuitori, cu mult mai puțin decât media pe UE.

POPULAȚIE

Dimensiunea de gen a proceselor migraționale arată că femeile sunt mai puțin tentate să emigreze (14,5%) decât bărbații (25,4%), iar atunci când doresc, o fac în vederea angajării (6,8%), comparativ cu bărbații (16,8%).

Se observă un decalaj dintre nivelul natalității celor două medii de rezidență. Situația demografică pe țară arată un nivel scăzut al natalității în localitățile urbane (9,0%) comparativ cu cel din localitățile rurale (12,3%). Acest decalaj mai este influențat de nivelul de instruire și de ocupare a femeilor, precum și de nivelul migrației interne din cele două medii.

Crește presiunea demografică asupra sistemului de pensii, numărul salariaților total pe economie în 2015 față de anul precedent fiind în descreștere cu -0,8 % sau cu 6,478 persoane, în timp ce numărul total de beneficiari a sistemului de pensii în 2015 fiind în creștere cu 1,4% sau cu 10,000 de persoane.

PIAȚA MUNCII

Se menține ridicată rata de ocupare a posturilor „feminizate” în mai multe sectoare ale economiei, în 2015 se arată o prezență mai mare a femeilor ocupate în sectorul serviciilor (59% femei față de 41% bărbați), în învățământ, administrație publică, sănătate și asistență socială (70,9% femei față de 29,1% bărbați).

Deși ponderea femeilor în totalul populației ocupate este practic egală cu cea a bărbaților și se menține pe parcursul ultimilor ani la același nivel (49,6% femei și 50,4% bărbați), rata de ocupare în rândul femeilor înregistrează valori inferioare (37,4%) comparativ cu cea din rândul bărbaților (42,1%).

DIRECȚII ȘI RECOMANDĂRI PENTRU ACȚIUNI DE POLITICĂ

Acțiunile de politici necesare se vor concentra asupra continuării eforturilor de realizare a aspirațiilor europene depline a Republicii Moldova, iar tactica de realizare a acestora trebuie să se sincronizeze cu menținerea unei concordanțe între acțiuni și rezultate. Identificarea, formularea și alegerea opțiunilor de politici pentru fiecare sector analizat în acest Raport este o încercare asiduă. O viziune strategică integrată de recomandări va genera acțiuni de ajustare a principiilor și instrumentelor de implementare a politicilor curente privind atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă, de a căror bună realizare depinde și succesul proiectului de aderare la Uniunea Europeană. Agenda integrării europene și implementării Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă sunt două direcții de acțiune interdependente și complementare, destinate să ajute la distribuirea beneficiilor dezvoltării economice, creșterii nivelului de bunăstare și securitate socială pentru întreaga populație a țării.

Încorporarea organică a Obiectivelor Dezvoltării Durabile în ansamblul politicilor și programelor naționale este în parcurs și permite să analizăm procesul multidimensional al dezvoltării umane, determinând complexitatea și ponderea inegalităților social-economice și politice în societate, cauzele apariției lor și identificând acțiuni de politică în reducerea lor considerabilă. Reducerea inegalităților și discrepanțelor în societate solicită intervenții orientate spre politici de incluziune socială și de asigurare a egalității de șanse, ca unele din aspectele esențiale ale dezvoltării durabile, ce prevăd asigurarea participării depline a fiecărei persoane la viața economică, socială, politică, fără deosebire de origine etnică sau rasială, sex, vârstă, dizabilități, religie, convingeri sau orientare sexuală.

În cadrul acestui Raport s-a constatat existența unor divergențe și discrepanțe în ceea ce privește accesul populației la diverse servicii publice, ca cele de educație și formare, la piața muncii, sănătate, utilități, digitale, de-

terminat în mare măsură de accesul inegal a populației la resursele economice, de lipsa veniturilor. Pe lângă diverși factori de polarizare a veniturilor populației se accentuează polarizarea societății și menținerea unui nivel ridicat de sărăcie, în special în spațiul rural. Identificarea populației cu probleme grave, cauzate de veniturile mici sau lipsa lor, de oportunitățile inegale și de costuri mari marchează o îngrădire a accesibilității la diverse servicii sociale și, prin urmare, sporește șansele de marginalizare în viața politică și publică a societății. În consecință, egalitatea, ca element esențial, ar trebui să fie promovată prin sprijinirea unor politici integrate și sustenabile, care abordează prevenirea radicalizării inegalităților în societate și atenuează provocările în adresa siguranței sociale și a bunăstării populației.

Astfel, există nevoia de incorporare a obiectivului de reducere a inegalităților în strategiile și documentele cadru existente în domeniul protecției sociale, incluziunii, nediscriminării, dezvoltării afacerilor, sănătății, educației etc. pentru a putea anticipa efectele pe care le aduc inegalitățile în societate. Acest lucru va permite o responsabilizare mai mare a autorităților publice și implicarea activă a factorilor sociali și economici în realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă. În acest sens există necesitatea elaborării unei foi de parcurs de diminuare a inegalităților și disparităților în toate sferile societății. Aceasta ar putea include sarcini și acțiuni ce trebuie realizate într-o perioadă determinată, împărțite pe diferite ministere și actori sociali și monitorizate în mod regulat în baza unui set de indicatori, ceea ce va permite ajustarea și corectarea politicilor și programelor aflate în desfășurare, inclusiv cele care urmează a fi elaborate și implementate la nivel de țară în anii următori.

Din perspectiva narativă a prezentului Raport, se impune necesitatea realizării unui șir de acțiuni de politici spre asigurarea reducerii inegalităților în interiorul țării, după cu urmează.

ACȚIUNI DE POLITICĂ ÎN MATERIE DE VENITURI ȘI REDUCERE A SĂRĂCIEI

Acțiunile de reducere a inegalităților în venituri și a sărăciei este necesar a fi concentrate în continuare pe politici de incluziune socială și creștere economică fără a purcede la o creștere a taxelor și impozitelor pe venit. Acțiunile sunt necesare din perspectiva reducerii inegalităților teritoriale atât pe dimensiunea rural-urbană (deoarece discrepanța dintre urban și rural este mare în materie de venituri), cât și pe dimensiunea regională (Nord, Centru și Sud). Stabilind obiectivele acestui aspect, ar fi posibil să fie înregistrate în continuare anumite pierderi de capital uman, ca urmare a migrației interne și externe a forței de muncă, în special a celei tinere.

Reducerea inegalităților teritoriale poate fi atinsă prin atragerea investițiilor în dezvoltarea infrastructurii și

economiei locale. În acest sens este importantă valorificarea drepturilor de proprietate pentru a oferi investitorilor potențiali garanțiile necesare că nu își vor pierde proprietatea în care investesc, ceea ce va putea garanta stabilitatea unor locuri de muncă și creșterea numărului de contribuabili la fondurile de asigurări sociale.

Faptul că antreprenorii sau cetățenii sunt tratați diferențiat pentru același serviciu constituie un mare minus pentru mediul concurențial. Tratatamentul inechitabil și oportunitățile inegale contribuie în permanență la o creștere a decalajului veniturilor populației. Respectiv, Guvernul ar trebui să asigure o transparență maximă privind simplificarea procedurilor pentru obținerea serviciilor publice sau actelor permise în rândul populației, inclusiv rurale.

ACȚIUNI DE POLITICĂ PE PIAȚA MUNCII, MIGRAȚIE ȘI DEMOGRAFIE

Tendențele demografice negative din ultima perioadă au determinat o participare scăzută a populației la activitățile economice. Pe un fundal al migrației excesive a forței de muncă, s-au format diverse tipuri de inegalități pe piața muncii, cele mai accentuate fiind la nivel de abilități și calificări, ceea ce face mai problematică capacitatea de integrare profesională a resurselor umane în câmpul muncii. O eventuală măsură în acest sens s-ar încadra în asigurarea principiului echității și șanselor egale pentru toți în strategiile și programele de învățare pe tot parcursul vieții, în baza căruia accesul la învățare să se realizeze fără discriminare. Aceasta ar viza în primul rând participarea adulților în programele de formare profesională și valorificarea învățării dobândite în context non-formal și informal.

Iar nepotrivirea dintre competențele existente și nevoile pieței muncii s-ar reduce prin încurajarea agenților economici de a crea cât mai multe locuri de stagii pentru practică, în special pentru tineri, și de mentorat pentru adulți, astfel încât pe lângă programele de instruire permanentă a capitalului uman, oferite de agențiile naționale de ocupare în câmpul muncii, să funcționeze în mod tacit solidaritatea între generații la locul de muncă, ceea ce garantează o dezvoltare de competențe și aptitudini specifice la formare pentru persoanele de toate vârstele. Ca măsură stringentă se cere inclusiv perpetuarea programelor de formare inițială la nivel de întreprinderi sau agenții naționale de ocupare în utilizarea serviciilor digitale în rândul vârstnicilor și tinerilor dezavantajați. Ca măsură s-ar impune de asemenea importanța dezvoltării dialogului între diverși actori sociali, guvernamentali și neguvernamentali privind consolidarea programelor de formare continuă la locul de muncă, campanii de conștientizare a modernizării stratificării sociale și necesității adoptării unei politici echitabile de personal.

De asemenea, este prioritară dezvoltarea politicilor care să stimuleze creșterea accesului la programe de orientare profesională, recalificare și validare a învățării anterioare pentru grupuri social vulnerabile, aflate în situație de risc (femei, vârstnici, tineri, minorități etnice, persoane cu dizabilități, migranți reîntorși acasă etc.). În plus, se impune ca fiind necesară îmbunătățirea accesului și participării grupurilor vulnerabile pe piața muncii, în scopul evitării excluziunii sociale, marginalizării, discriminării și riscului de sărăcie. În acest sens sunt binevenite centrele de informare și consiliere, care vizează accesul pe piața muncii al beneficiarilor la nivel local și raional, pre-

cum și o creștere a implicării societății civile prin proiecte comunitare ce ar viza facilitarea procesului de integrare/reintegrare a grupurilor social vulnerabile pe piața muncii.

La nivel de dialog social, se remarcă importanța încurajării dezvoltării, în cooperare cu angajatorii și sindicatele, a unor condiții mai flexibile privind timpul de lucru (cum ar fi cu jumătate de normă pentru mame tinere, vârstnici și tineri care studiază la fără frecvență, programele individualizate de muncă etc.), precum și promovarea reglementării unor contracte de muncă speciale (cu timp parțial, temporare, la domiciliu etc.) pentru a asigura o ocupare echitabilă pentru toți și o sustenabilitate a pieței muncii.

În ceea ce privește remunerarea (salarizarea) echitabilă și nediscriminatorie în funcție de gen, acest imperativ va putea fi realizat prin modificări ale legislației și racordarea ei la standardele europene cu privire la plata egală pentru muncă de valoare egală. Deoarece rata de ocupare în rândul femeilor pe piața muncii este mai mică decât cea a bărbaților și aceasta depinde de mai mulți factori, inclusiv prezența copiilor sub 16 ani, este necesar de a crea servicii de proximitate, inclusiv creșe, grădinițe și alte forme de educație preșcolară, centre de zi și funcționale inclusiv la nivel de întreprinderi. Toate acestea ar contribui la creșterea ratei de angajare a femeilor în câmpul muncii și ar fortifica poziția lor economică în societate. Femeile prezintă un risc mai ridicat decât bărbații în ceea ce privește dezvoltarea carierei, mai lentă în cazul femeilor, iar astfel de măsuri ar încuraja mamele să accedă pe piața muncii mai ușor și mai sigur.

Ca măsură pentru a depăși bariera sărăciei și șomajului în rândul tinerilor și, totodată pentru încurajarea micilor producători locali, se impune promovarea antreprenoriatului la nivelul gospodăriilor individuale rurale, accentuând valorificarea produselor locale de casă, alimentelor sănătoase. Iar pe fundalul politicii de coeziune socială și economică această măsură ar contribui la valorizarea patrimoniului local de bunuri și servicii.

O direcție de acțiuni este necesar a fi îndreptată spre crearea oportunităților de formare a specialiștilor cu nivel mediu de calificare pentru a reduce discrepanțele mari între curricula formării în sistemul de educație și cerințele pieței muncii, atunci când lucrătorii supracalificați (care dețin o diplomă de învățământ superior) ocupă poziții pentru un grad inferior de calificare, iar lucrătorii slab calificați (care dețin un grad de educație mai inferior) ocupă poziții cu un grad superior calificării. Aceste provocări la adresa siste-

mului de educație pot fi depășite prin urgentarea reformei educației vocațional/tehnice și racordarea ei la necesitățile și cerințele pieței forței de muncă. În cele din urmă, este important ca după absolvirea instituțiilor de învățământ vocațional/tehnic, absolvenții să beneficieze de servicii de orientate în carieră.

Tendențele curente ale pieței muncii vizează inclusiv auto-ocuparea forței de muncă. Opțiunile de dezvoltare a acestui tip de angajare, deși sunt modeste la nivel național, câștigă popularitate în rândul tinerilor – antreprenoriat (ecologic, social etc.), întreprindere individuală sau întreprinzător individual, titular al patentei de întreprinzător și gospodărie țărănească (de fermier). Un mare număr de oameni, în special tineri, sunt auto-ocupați, deoarece aceștia nu au posibilitatea de a fi angajați salariați, ceea ce ar prefera dacă ar putea obține un loc de muncă remunerat. În acest sens, în rândul acestora dezvoltarea culturii antreprenoriale este esențială, care trebuie să fie complementară cu diverse programe de microcredite. O măsură de sustenabilitate a pieței muncii și antreprenoriatului per ansamblu ar fi stabilirea unui fond de microcredite din fonduri naționale dedicat producătorilor casnici din sectorul individual (care include gospodăriile casnice și terenurile de pe lângă casă, proprietate privată) și auto-angajaților pentru a încuraja valorificarea produselor locale (de casă). De asemenea, prin intermediul acestui fond public ar putea fi valorificate la maxim competențele și calificările auto-angajaților/liber profesioniști. Printr-un astfel de fond, diverse agenții naționale ar putea contracta

liber profesioniștii pentru executarea diverselor lucrări sau servicii. Totodată, este importantă diversificarea programelor de finanțare, granturi și subvenții, precum și simplificarea condițiilor de creditare utilizate de sectorul bancar.

Abilitatea de viitor a țării este de a asigura populația în vârstă cu pensii decente. În acest sens, sunt necesare acțiuni de modernizare sau adaptabilitate a sistemului actual de pensii la rigorile economice, sociale și demografice ale societății. Modernizarea sistemului de pensii reclamă o soluționare cât mai rapidă a inegalităților din interior, având drept scop creșterea treptată a vârstei de pensionare, egalarea acesteia, dar și a venitului dintre bărbați și femei, precum și introducerea unui format definit de contribuții prin dezvoltarea unui sistem de pensii mixt, ce va include nu doar pilonul public, pay-as-you-go, bazat pe solidaritatea între generații, dar și fonduri de pensii cu contribuții obligatorii și benevole, la care să participe inclusiv generațiile tinere. De asemenea, reforma sistemului de pensii trebuie să includă și măsuri privind îmbătrânirea activă la locul de muncă, ceea ce ține în primul rând de crearea condițiilor legale pentru a facilita accesul persoanelor vârstnice pe piața muncii și schimbarea percepției cu privire la vârsta pensionării și la perioada de pensionare în rândul angajatorilor. Prelungirea perioadei active în câmpul muncii este prioritară în asigurarea unei sustenabilități financiare a sistemului public de pensii și creșterii calității vieții prin diversificarea veniturilor în rândul persoanelor vârstnice.

ACȚIUNI DE POLITICĂ ÎN EDUCAȚIE

Având în vedere cadrul strategic și planul de implementare al Acordului de Asociere, promovarea învățării pe tot parcursul vieții și încurajarea transparenței la toate nivelurile educației și formării, creșterea egalității șanselor la educație vizează o serie de măsuri politice prin racordarea prevederilor legislative la cele europene și implementarea lor eventuală. Asigurarea accesului la educație pentru toți reprezintă o mai bună șansă pentru o viață de calitate, inclusiv venituri mai mari și depășirea sărăciei.

Diferențele în educație și calitatea învățământului contribuie la formarea inegalităților care se resimt și peste generații. De aceea este important ca în educație să fie implementate mai multe programe care să asigure o participare egală și echilibrată a populației

pe tot parcursul vieții. În acest sens, este importantă orientarea politicilor naționale la nivel de întreprinderi sau afaceri spre nevoile profesionale ale diferitelor categorii de persoane din economia națională, spre pregătirea și recalificarea lor, inclusiv dobândirea de noi competențe.

Deoarece asigurarea accesului egal la studii reprezintă mecanismul de asigurare a flexibilității de angajare și de creștere profesională a resurselor umane, de îmbunătățire a situației privind veniturile lor salariale, se prefigurează importantă recunoașterea calificărilor și învățării anterioare în rândul lucrătorilor, în special lucrătorilor migranți întorși acasă.

Se impune ca necesară asigurarea participării depline

și efective a cetățenilor în procesul educațional, inclusiv asigurarea egalității șanselor privind învățământul pentru persoanele din spațiul rural. De asemenea, creșterea calității instituțiilor școlare, asigurarea acestora cu mijloace de transport, asigurarea cu cadre didactice calificate și o bază logistică corespunzătoare. În același context, extinderea serviciilor de educație incluzivă și a practicilor pozitive în toate comunitățile, inclusiv din spațiile rurale, este imperios necesară. Se impune de asemenea ca fiind necesară implementarea calitativă și transparentă a standardelor profesionale a cadrelor didactice și manageriale, care ar asigura incluziunea și egalitatea de șanse în organizarea procesului educațional. Și nu în ultimă instanță, se impune ca necesară adaptarea instituțiilor de învățământ la necesitățile copiilor cu CES; asigurarea accesului (deplasării) copiilor cu CES către instituțiile de învățământ/CREI; angajarea specialiștilor logopezi în instituțiile unde este un număr mai mare de copii cu CES; crearea unui fond special pentru procurarea materialelor didactice (materiale colorate, fișe, planșe), și nu în ultimul rând, majorarea numărului cadrelor didactice de sprijin.

Pentru a crește accesul populației rurale la serviciile medicale și disponibilitatea lor este necesar de realizat reforma serviciului spitalicesc cu regionalizarea serviciilor specializate, ceea ce ar crește calitatea dotării instituțiilor medicale și, respectiv, calitatea actului medical prestat populației din regiunile țării. Implementarea unor programe de creștere a accesibilității populației rurale la servicii farmaceutice, servicii stomatologice este și ea un imperativ de actualitate. Sunt necesare de asemenea programe eficiente și durabile de screening și diagnostic precoce, realizate continuu la nivel național în scopul reducerii gradului înalt de depistare a maladiilor grave în forme avansate, cu șanse mici de tratare și supraviețuire în rândul populației rurale.

Pentru a crește accesul populației la servicii medicale este necesar de prevăzut mecanisme de asigurare a regiunilor rurale cu specialiști (echipe mobile cu regularitate permanentă, motivarea specialiștilor medicali de a activa în regiunile rurale). În același timp, este necesar de fortificat capacitățile serviciului de asistență medicală de urgență prespitalicească cu creșterea cotei de finanțare din bugetul AOAM conform necesităților determinate (12,7%), toate acestea pentru a crește șansa de supraviețuire și accesul la servicii medicale de urgență a pacienților din regiunile rurale. Ca măsură s-ar impune de asemenea fortificarea instrumentelor de verificare a

De asemenea este necesară continuarea informării cetățenilor cu privire la dreptul persoanelor cu dizabilități la instruire și formare profesională pentru educarea unei societăți mai tolerante, mai non-discriminatorii și coezive.

Nu pot fi evitate unele constatări privind calitatea infrastructurii din instituțiile de învățământ care necesită acțiuni de reabilitare urgentă și asigurare cu acces la serviciile de primă necesitate, ca apă potabilă, canalizare și grupuri sanitare în încăperi, precum și încălzire termică.

Reducerea inegalității șanselor privind accesul la educație este un pas semnificativ inclusiv spre obținerea unor rezultate școlare mai bune. Astfel, este încurajată valorificarea activităților extracurriculare prin diverse programe artistice, recreative, distractive pentru dezvoltarea copiilor, în special a celor din familii dezavantajate. Un moment esențial este de asemenea dezvoltarea cooperării profesor-părinte în beneficiul elevului, implicarea familiei în acțiunile extrașcolare ale copilului, cultivarea toleranței față de ceilalți, precum și în facilitarea creșterii transparenței instituționale.

ACȚIUNI PRIORITARE ÎN SECTORUL SĂNĂTĂȚII

calității și securității serviciilor prestate în instituțiile medicale, inclusiv starea echipamentelor existente și revizuirea sistemului de control a calității serviciilor medicale pentru acreditarea acestora conform indicatorilor de calitate a serviciilor prestate.

De asemenea, în domeniul sănătății publice se impune imperios fortificarea colaborării intersectoriale (APL, școala etc.) a actorilor responsabili de sănătatea, educația și bunăstarea populației; dezvoltarea unor programe de promovare a modului sănătos de viață, de educație pentru sănătate, care ar crește accesul populației rurale, inclusiv a generației tinere la informație despre sănătate; dezvoltarea unor programe/măsuri suplimentare direcționate spre problemele de sănătate și ajustate nevoilor specifice ale anumitor grupuri de populație (populația masculină, pacienți cu maladii cronice, pacienți în stadiu terminal al bolii, vârstnici etc.).

În scopul diminuării fenomenului stigmatizării și discriminării pacienților în contextul serviciilor medicale este necesar de dezvoltat programe obligatorii și continue pentru educare a lucrătorilor medicali în domeniul drepturilor omului. De asemenea, este prioritară dezvoltarea posibilităților de acoperire a unor pachete diferențiate de asigurări medicale pentru persoanele, care pot să contribuie mai mult la fondul de asigurări medicale.

ACȚIUNI DE POLITICĂ ÎN SFERA ACCESULUI LA UTILITĂȚI PUBLICE COMUNITARE

În contextul în care bugetul public național nu dispune (și pe termen mediu nu va dispune) de resurse suficiente pentru finanțare în direcția accesului la utilități publice comunitare, investiții și mijloace financiare trebuie atrase preponderent de la instituții financiare internaționale și din partea sectorului privat. Pentru a facilita acest proces, autoritățile centrale și locale urmează să creeze și implementeze mecanisme, care ar permite consolidarea prestatorilor de servicii actuali în companii regionale, inclusiv să specifice criteriul care va sta la baza procesului de regionalizare.

De asemenea, este necesară elaborarea și aprobarea unui „master-plan” la nivel național pentru alimentarea cu apă potabilă și servicii de canalizare a localităților, precum și planuri detaliate la nivel de regiuni și/sau unități teritoriale-administrative.

Este prioritară ajustarea legislației secundare în corespundere cu prevederile Legii nr. 303 din 13.12.2013 privind serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare, așa încât să fie urgentat procesul de aprobare a tarifelor conform procedurii instituite prin această Lege. Ca măsură s-ar impune inclusiv importanța dezvoltării unui mecanism de coordonare a finanțării investițiilor sectorului din resurse bugetare, asigurând sinergia dintre diferite instrumente de finanțare, precum și compatibilitatea proiectelor indivi-

duale cu planul național de alimentare a localităților cu apă potabilă și servicii de canalizare.

Măsurile specifice sus-menționate se intercalează parțial cu acțiunile asumate de Republica Moldova în cadrul Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, cele din urmă având un caracter mai general și referindu-se mai mult la gestionarea bazinelor hidrografice, prevenirea inundațiilor, prevenirea poluării apelor etc. Implementarea Directivei 91/271/CEE privind tratarea apelor urbane reziduale, cu modificările ulterioare, are tangență directă cu reducerea inegalităților privind accesul la servicii de alimentare cu apă potabilă și de sanitație. Implementarea acestei Directive reprezintă practic o cale de parcurs pentru procesul de regionalizare (unde este oportun) a serviciului de canalizare și epurare a apelor uzate, până la etapa de elaborare a programului tehnic și de investiții. Totodată, calendarul de implementare prevăzut în Acordul de Asociere prevede că Republica Moldova va trebui să ajungă la această etapă doar peste 8 ani de la intrarea în vigoare a Acordului. Prin urmare, dacă implementarea respectivei Directive nu va fi accelerată, atunci în următorul deceniu țintele specifice ce țin de accesul la servicii de canalizare și epurare a apelor uzate vor rămâne doar un deziderat la nivel declarativ. Aceasta cu atât mai mult, cu cât progresele în implementarea Directivelor vor reprezenta precondiții pentru accesarea resurselor financiare din partea Uniunii Europene.

ACȚIUNI DE POLITICĂ ÎN SFERA ABILITĂRII FEMEILOR ȘI EGALITĂȚII DE GEN

Egalitățile de gen au evoluat și continuă să se dezvolte în sensul unei perspective multidimensionale de implementare a principiului. Acțiunile necesare pentru reducerea inegalităților și abilitarea femeilor ar trebui să fie îndreptate spre asigurarea reprezentării echilibrate din perspectiva genului în sfera politică, inclusiv în materie de relații externe. În acest sens este imperativă promovarea femeilor în procesele decizionale din cadrul relațiilor externe, astfel ca toate delegațiile oficiale să respecte principiul parității de gen și să existe un echilibru între timpul alocat femeilor și bărbaților în luările de cuvânt în acest context.

De asemenea, se impune necesitatea creșterii numărului de femei în poziții de mediatori și negociatori șefi în procesele de monitorizare a situației drepturilor omului, de prevenire a corupției, în procesele de consolidare a păcii, precum și în alte procese de negocieră, cum ar fi negocierile internaționale privind comerțul și mediul.

O măsură necesară ar fi amplificarea sprijinului orga-

nizațiilor de femei și consolidarea rețelelor femeilor și crearea de platforme de cooperare și campanii de promovare a aspectelor de gen. De asemenea, este necesară încurajarea acțiunilor dedicate promovării parității în pozițiile decizionale și în activitățile politice, de susținere a parității în cadrul listelor electorale, campanii corespunzătoare de conștientizare în mass-media, pentru a încuraja alegerea femeilor și pentru a se asigura că partidele politice și societatea civilă au acces ușor la această finanțare pentru inițiativele referitoare la proiecte care vizează creșterea participării femeilor în procesul decizional.

Totodată, pentru asigurarea unei reprezentări sustenabile a femeilor în viața publică, este importantă stimularea difuzorilor naționali în privința unei prezențe egale a femeilor la talk-show-uri și emisiuni de dezbatere politice sau de alt gen.

O măsură necesară este, de asemenea, promovarea principiului de reconciliere a vieții profesionale, vieții

private și vieții de familie. În acest sens se va face promovarea reconcilierii și echilibrului între viața de familie și viața profesională prin intermediul unor măsuri cum ar fi distribuirea egală a costurilor pe care le implică creșterea copiilor între angajatorii ambilor părinți și asigurarea unor servicii accesibile și adecvate pentru îngrijirea copiilor și a celor vârstnici.

Se remarcă ca fiind imperativă identificarea formelor

de discriminare economică și socială și remedierea acestor situații pe contul angajatorilor, precum și acțiuni privind instituționalizarea Codurilor de conduită anti-discriminare în cadrul autorităților publice. De asemenea, este necesară îmbunătățirea legislației care să permită accesibilitatea femeilor la remedii juridice în cazul unor situații de hărțuire sexuală ori de discriminare economică sau salarială pe criterii de gen.

ACȚIUNI PRIORITARE ÎN SECTORUL POLITIC

Eliminarea deplină și efectivă a inegalităților politice va cere nu doar asigurarea condiției sine-qua-non de egalitate în oportunități sau crearea de mecanisme compensatorii în cazul grupurilor vulnerabile, dar și deconstrucția factorilor structurali, care generează discriminare, afectând astfel echitatea distribuirii progresului social. Respectarea principiilor de non-discriminare și egalitate în fața legii în toate tipurile de politici naționale și locale va însemna obligația directă a autorităților publice de a asigura exercitarea unor acțiuni/măsuri de garantare a drepturilor și libertăților cetățenești, încurajând indivizii să-și exercite aceste drepturi și să beneficieze de remedii efective în cazul încălcării acestora. În acest sens este imperativă asigurarea accesului la informație și cunoștințe pentru grupurile defavorizate, ajutându-le să depășească condiția de marginalizare și să depășească prin participare socială și politică diverse bariere la accesarea serviciilor, bunurilor și oportunităților deschise de stat prin politici sectoriale, asigurându-le mijloace de comunicare socială pentru a influența normele și stereotipurile care perpetuează excluziunile ce îi privesc.

Este necesar de a reconsidera total mecanismul de lipsire de capacitate juridică a persoanelor cu dizabilități, care suspendă drepturile politice și cele fundamentale ale persoanelor în cauză. Statul poate stimula mediul de afaceri să angajeze, nu doar să impună obligații. Iar accesibilitatea trebuie să fie un criteriu de vârf la planificarea infrastructurii urbane și de construcție a oricăror clădiri. Ca măsură s-ar impune monitorizarea cazurilor de segregare și înăsprirea pedepselor pentru cazuri de îngădire a drepturilor persoanelor cu dizabilități. Inclusiv, monitorizarea instituțiilor rezidențiale în care au loc cazuri de violență sau abuzuri contra persoanelor cu dizabilități.

O direcție de acțiuni prioritare trebuie orientate spre ajustarea sistemului de finanțare publică a partidelor

politice, pentru a crea mai multe opțiuni de reprezentativitate și, totodată, pentru îmbunătățirea procedurilor existente de finanțare a partidelor politice, făcând donațiile individuale mai simple și mai sigure, creând bariere în calea donatorilor monopolști, sancționând ilegalitățile și abuzurile pe o scară de proporționalitate a răspunderii față de stat și membrii acestor partide în cazul finanțărilor ilicite, inclusiv din străinătate. De asemenea, se impune necesitatea identificării unor soluții de echilibrare a sistemului existent de finanțare a partidelor politice, care blochează noile partide și avantajează acele formațiuni conectate la marele business și putere. Totodată, este importantă soluționarea problemei de trasabilitate a surselor proprii de finanțare a partidelor politice.

O măsură esențială necesară este amendarea legislației cu privire la partide politice și a Codului Electoral, încât să permită coborârea plafonului cotizațiilor de membru și al colectării anuale de la 0,3% din veniturile bugetului de stat la 0,2%, pentru a preveni influența nejustificată a sectorului privat asupra finanțării partidelor politice, a diminua cota finanțării din surse private. Concomitent, amendare urmează să ofere posibilități pentru cetățenii Republicii Moldova aflați în străinătate de a contribui financiar la susținerea partidelor politice, după cum pot și să voteze în alegerile parlamentare sau prezidențiale, prevenind însă abuzurile în acest mod.

De asemenea, este imperativă excluderea interferențelor partidelor politice în sistemul serviciului public, precum și acțiunile de amplificare a mecanismelor legale de întărire a democrației interne în cadrul partidelor politice, a principiului de integritate politică, inclusiv prin cererea de organizare anuală a unor audituri financiare, concomitent cu impunerea normelor de transparență, inclusivitate, proporționalitate a sancțiunilor față de abaterile înregistrate, inclusiv în cazuri de discurs agresiv, apeluri la ură sau discriminare contra unor grupuri în timpul campaniilor electorale sau în afara lor.

Ca măsură relevantă de asigurare a principiului reprezentativității politice se impune perfecționarea legislației cu privire la partide, care afectează în mod disproporționat femeile, în ceea ce privește modalitățile de stabilire a listelor de candidați din partea acestora, accesul la finanțare și acoperire mediatică. Ca măsură esențială se impune încurajarea dezvoltării unor planuri de acțiuni în cadrul partidelor politice ca modalitate de a susține progrese în adoptarea unor proceduri și reglementări interne sensibile la gen, care ar asigura că partidele pot să atragă, să sprijine, să promoveze și să rețină femeile în rândurile lor. Partidele pot spori oportunitățile femeilor candidate la funcții eligibile, promovând participarea lor în procesul intern, la selectarea celor mai buni candidați, pe baza de merite egale între femei și bărbați.

În aceeași ordine de idei, se impune necesitatea consolidării statisticilor de participare politică dezagregată pe genuri, la care ar trebui să participe mai activ BNS, CEC, Registrul populației și organizațiile societății civile, care ar trebui să anime un proces consultativ serios în scopul îmbunătățirii actualelor practici.

Este importantă de asemenea considerarea unor acțiuni temporare cu caracter special pentru a promova sporirea participării de gen, conform recomandărilor OSCE/ODIHR, cum ar fi atribuirea unui procent sporit de finanțare din partea bugetului conform reprezentării mai bune a femeilor pe listele de partid și totodată un procent mai scăzut pentru partidele, care discriminatează participarea femeilor pe poziții de candidați în alegeri. Aceste măsuri temporare (afirmative) pot fi păstrate până când egalitatea de gen este întrunită, după cum și alte tipuri de măsuri sensibile la gen, care

pot asigura că femeile sunt ajutate să contribuie mai eficient și mai substanțial la procesul politic.

Autoritățile publice trebuie să asigure condiții plener funcționale de transparență și participare a publicului interesat în procesul de luare a deciziilor, stabilind sancțiuni concrete pentru ascunderea sau limitarea informației de interes public, inclusiv privind adoptarea și executarea bugetelor publice, selectarea și gestionarea sistemelor de achiziții publice, recrutarea și promovarea oficialilor pentru posturi electivă în sectorul public, precum și declarațiile de venituri, integritatea angajaților din sectorul public în general. O măsură importantă în acest sens este asigurarea funcționării unor sisteme de prevenire și combatere efectivă a corupției. Prin urmare, este esențială protejarea instituțiilor pentru integritatea sistemului public, anti-corupție, procuratură, justiție, servicii speciale, de influențe politice, întărirea capacităților lor instituționale de a-și îndeplini rolul lor exclusiv în stat, oferindu-le resursele necesare pentru a acționa eficient și, totodată, evaluându-le sistematic activitățile profesionale, în funcție de rezultatele efectiv obținute.

De asemenea, se impune necesitatea consolidării instrumentelor legale de asigurare a transparenței proprietăților mass media pentru a preveni distorsiunile în acest sector, prevenind monopoliurile sau concentrările agresive de proprietăți. În același timp, autoritățile competente trebuie să îndeplinească măsurile de supraveghere, investigație și sancționare a mass media pentru fapte de manipulare a opiniei publice, învrăjbită etnică sau pe criterii religioase, discriminare pe criterii de gen, religie, naționalitate, instigare la ură, inclusiv prin amenințări în adresa securității statului, a ordinii publice și prin propagandă.

ACȚIUNI ÎN MATERIE DE SECURITATE UMANĂ

În cadrul politicilor naționale de securitate nu există o abordare conceptuală integrată a securității umane, aceasta determină existența pericolului de a securiza anumite provocări sau factori de risc. Odată confruntat cu riscurile de creștere a insecurității, responsabilitatea statului constă în asigurarea securității naționale în așa fel, încât indivizii să capete abilități de a face față ame-

nințărilor. În această ordine de idei, se impune necesitatea dezvoltării unor capacități de reacție nu numai la noi categorii de amenințări sectoriale (energetice, cibernetice, alimentare, schimbări climatice, răspândirea maladiilor etc.) în adresa securității umane, dar și prin respectarea echilibrului dintre interesele vitale, bunăstarea și condițiile de viață a cetățenilor.

*Empowered lives.
Resilient nations.*

**PROGRAMUL NAȚIUNILOR UNITE
PENTRU DEZVOLTARE**
Republica Moldova

Strada 31 august 1989, 131,
Chișinău, MD-2012, Republica Moldova